

Pincode.

Hoofdstuk 7:

De overheid
produceert

13/3/26

Noordhoff

Brengt je verder

§ 7.1 De rol van de overheid

Leerdoelen:

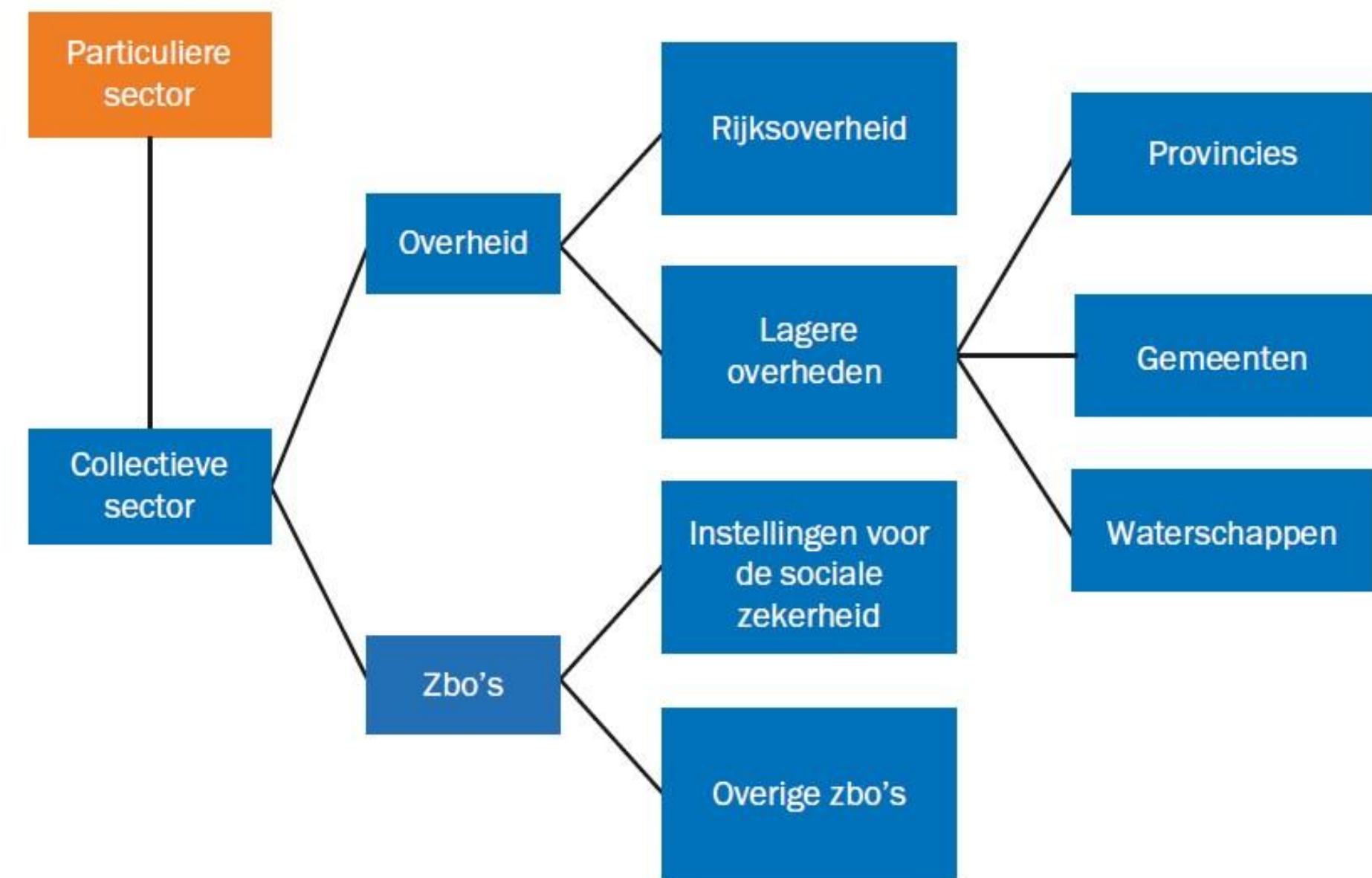
- Je kunt omschrijven hoe de overheid is georganiseerd.
- Je kunt met voorbeelden uitleggen wat (quasi-) collectieve goederen zijn.
- Je kunt met voorbeelden uitleggen hoe de overheid ingrijpt bij positieve en negatieve externe effecten.

§ 7.1 De rol van de overheid

Hoe zit de overheid in elkaar?

- De overheid heet ook wel de **collectieve sector** of de publieke sector.
- De **particuliere sector** bestaat uit alle burgers en bedrijven.
- Een zbo is een zelfstandig bestuursorgaan.
 - Instellingen voor sociale zekerheid.
 - Toezichthouders, zoals CBR.

§ 7.1 De rol van de overheid

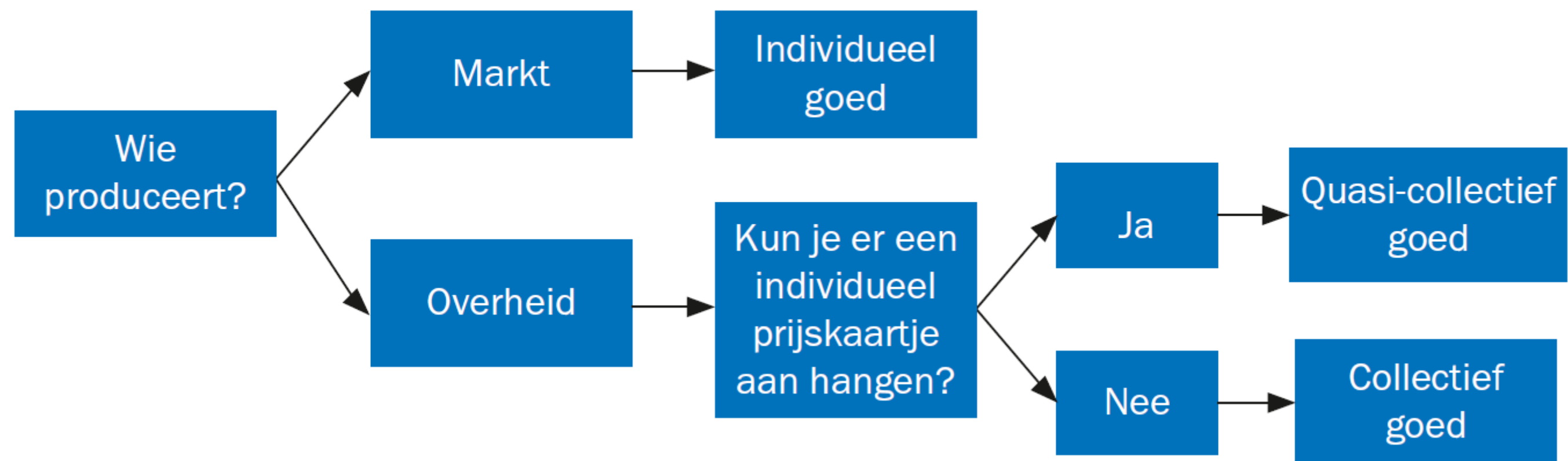
De overheid als producent

- **Individuele goederen:** producten of diensten waarvoor op de markt een prijs tot stand komt door vraag en aanbod.
- **Collectieve goederen:** goederen en diensten die voor iedereen van belang zijn. Worden geproduceerd door de overheid. Er is hierbij geen prijs per product. Je kunt ook niet uitgesloten worden. Bijvoorbeeld: straatverlichting.
- **Quasi-collectieve goederen:** goederen en diensten die door de overheid worden geproduceerd, maar waar wel een individuele prijs bepaald wordt (en waarvoor je uitgesloten kunt worden). Bijvoorbeeld: universiteit of bibliotheek.

§ 7.1 De rol van de overheid

Soorten goederen

§ 7.1 De rol van de overheid

Waar bemoeit de overheid zich mee?

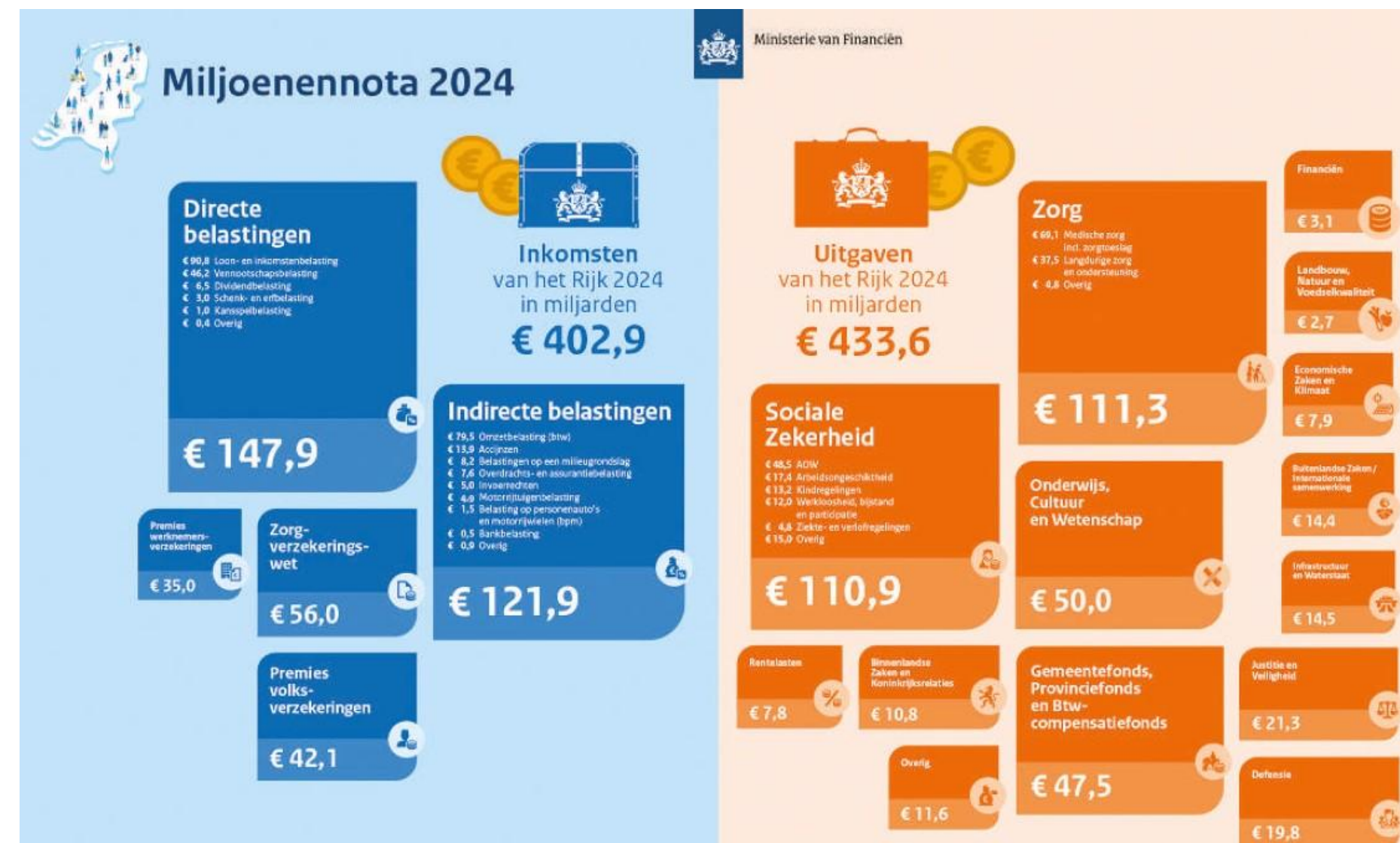
- **Negatieve externe effecten:** de nadelige invloed die de productie van een goed op anderen kan hebben en die niet in de prijs van het goed is opgenomen.
Bijvoorbeeld: geluidsoverlast van een snelweg.
- **Positieve externe effecten:** de voordelige invloed die de productie van een goed op anderen kan hebben en die niet in de prijs van het goed is opgenomen.
Bijvoorbeeld: meer klanten vanwege een pretpark in de buurt.
- **Bemoeigoederen:** goederen waarvan de overheid de prijs beïnvloedt om de consumptie van het goed te ontmoedigen of te stimuleren. Dit gebeurt met extra belastingen of subsidies.

§ 7.2 Inkomsten en uitgaven van de overheid

Leerdoelen:

- Je kunt omschrijven wat de Rijksbegroting inhoudt die op Prinsjesdag wordt gepresenteerd.
- Je kunt omschrijven wat de belangrijkste inkomsten van de overheid zijn.
- Je kunt omschrijven wat de belangrijkste uitgaven van de overheid zijn.

§ 7.2 Inkomsten en uitgaven van de overheid

Wat gebeurt er op Prinsjesdag?

- In de **Rijksbegroting** staan alle verwachte inkomsten van de Rijksoverheid in een jaar overzichtelijk tegenover de verwachte uitgaven.
- Dit wordt gepresenteerd op Prinsjesdag, de derde dinsdag in september.
- De **Miljoenennota** is de samenvatting van de Rijksbegroting.

§ 7.2 Inkomsten en uitgaven van de overheid

Hoe komt de overheid aan geld?

- Belastingen: bij wet verplichte betalingen die burgers en bedrijven aan de overheid moeten doen.
 - **Directe belastingen:** een deel van je inkomen, winst en vermogen sta je rechtstreeks af aan de overheid.
 - **Indirecte belastingen:** kostprijsverhogende belasting die je aan een winkel betaalt, waarna de winkel het weer aan de overheid afdraagt.
- **Sociale premies:** inkomsten waarmee de collectieve sector de sociale verzekeringen betaalt aan burgers die hier recht op hebben.

§ 7.2 Inkomsten en uitgaven van de overheid

Waar geeft de overheid geld aan uit?

- **Sociale zekerheid:** een systeem van uitkeringen dat ervoor zorgt dat mensen zonder inkomen toch geld hebben om van te leven.
 - WW: werkloosheidsuitkering
 - WIA: Wet en Inkomen naar Arbeidsvermogen
 - AOW: Algemene Ouderdomswet
 - Huursubsidie, zorgtoeslag, kinderbijslag.
- Zorg: zorgkosten worden vergoed.
- Gemeente- en provinciefonds: geld voor lagere overheden.
- Onderwijs: alle kinderen hebben recht op onderwijs.

§ 7.3 Tekort of overschot?

Leerdoelen:

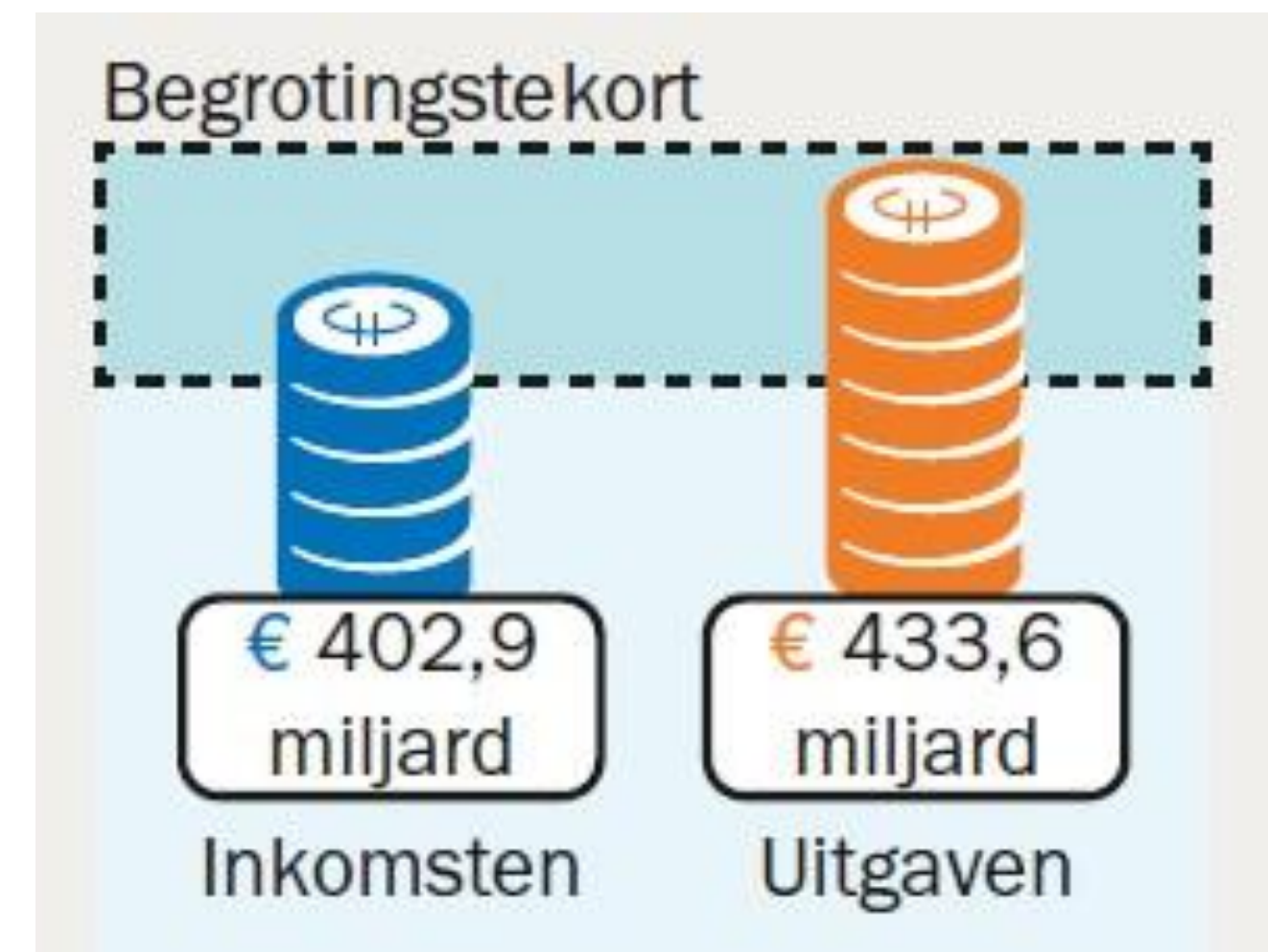
- Je kunt uitleggen wat een begrotingstekort en begrotingsoverschot is.
- Je kunt uitleggen hoe de overheid kan ingrijpen bij een begrotingstekort.
- Je kunt uitleggen waarom Nederland gebaat is bij het zich houden aan de Europese begrotingsregels.
- Je kunt rekenen met indexcijfers.

§ 7.3 Tekort of overschot?

Is de Rijksbegroting in balans?

- **Begrotingsoverschot:** de inkomsten zijn groter dan de uitgaven.
- **Begrotingstekort:** de inkomsten zijn kleiner dan de uitgaven.
↓
- **Overheidsschuld** (staatsschuld): de overheid leent geld om begrotingstekort op te lossen.
↓
- **Rentelasten overheidsschuld:** rente die betaalt moeten worden over de schuld.

§ 7.3 Tekort of overschot?

Hoe los je een begrotingstekort op?

- Inkomstenkant: belastingverhoging, daardoor nemen de belastinginkomsten toe.
- Uitgavenkant: **bezuinigen**. Door minder geld uit te geven, nemen de uitgaven af.

Wordt er niets gedaan, dan zal de overheidsschuld toenemen.

§ 7.3 Tekort of overschot?

Wat is de rol van Europa?

- Nederland is lid van de Europese Monetaire Unie (EMU). Dit is de groep landen die met de euro betaalt.
- In het **Stabiliteits- en Groeipact** staan de afspraken van de EMU:
 - Begrotingstekort moet kleiner zijn dan 3% van het bbp.
 - Overheidsschuld moet kleiner zijn dan 60% van het bbp.
- Het bruto binnenlands product (bbp) is de totale productie van een land bij elkaar opgeteld.
- Houdt een land zich niet aan de afspraken, dan kan het land in financiële problemen komen, wat de stabiliteit van de EMU in gevaar kan brengen.

§ 7.3 Tekort of overschot?

Rekenen met indexcijfers

Een indexcijfer geeft inzicht in een procentuele verandering ten opzichte van een afgesproken periode. Deze periode noem je het basisjaar.

§ 7.3 Tekort of overschot?

Rekenen met indexcijfers

Berekening indexcijfers

$$\text{Indexcijfer} = \frac{\text{getal in gevraagd jaar}}{\text{getal basisjaar}} \times 100$$

Waarbij geldt dat een indexcijfer boven 100 betekent dat er een procentuele stijging is ten opzichte van het basisjaar. Een indexcijfer onder 100 betekent dat er een procentuele daling is ten opzichte van het basisjaar.

Voorbeeld 1

In het basisjaar (het jaar waar je van uit gaat bij je berekening) kost een ijsje gemiddeld € 1,50. In het basisjaar is het indexcijfer 100. Drie jaar later is de prijs € 1,85.

Het indexcijfer is dan $€ 1,85 \div € 1,50 \times 100 = 123,3$

Dit betekent dat de prijs met 23,3% is gestegen ten opzichte van het basisjaar.

Voorbeeld 2

De overheidsschuld van Nederland bedroeg in 2020 € 435 miljard. In 2022 bedroeg de staatsschuld € 480 miljard. Het basisjaar is 2022.

Het indexcijfer van de overheidsschuld in 2020 is $€ 435 \div € 480 \times 100 = 90,6$. Dit betekent dat de overheidsschuld in 2020 9,4% lager was dan in 2022 (het basisjaar).

Op welke manier heb jij te maken met de overheid?

Noordhoff

Brengt je verder